

Την ιστορία του Καστελλορίζου από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα, την διηγείται το ίδιο το νησί, επειδή μόνο το νησί έχει γνωρίσει κάθε γενιά που έχει ζήσει στις βραχώδεις ακτές του. Το Καστελλόριζο τους έχει δει όλους, Αχαιοούς και Δωριείς, πειρατές και καπετάνιους καραβιών, εμπόρους και υπότες, Οθωμανούς και άλλους κατακτητές από διάφορα μέρη της Μεσογείου. Η ιστορία αυτή είναι η αφήγηση μιας μεγάλης οδύσσειας που συναρπάζει, ταυτόχρονα δραματική, αλλά και αισιόδοξη. Είναι η οδύσσεια ενός μικρού ακριτικού νησιού της ανατολικής Μεσογείου, και των αδάμαστων κατοίκων του.

«Πιστεύω ότι δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος για ένα μικρό παιδί να μάθει και να ξανά-μάθει, τη συναρπαστική ιστορία του Καστελλορίζου παρά μέσα από τις εικονογραφημένες σελίδες αυτού του βιβλίου. Το γοητευτικό γράψιμό του με αφηγητή το ίδιο νησί προσελκύει αμέσως τον αναγνώστη και η δοσμένη με ποιητικό τρόπο ιστορία ταξιδεύει τα παιδιά στο πέρασμα των αιώνων με ένα σχεδόν παραμυθένιο τρόπο. Παράλληλα αναζωπυρώνει και τις δικές μας μνήμες ιστοριών που ακούσαμε από τους περήφανους παππούδες και γιαγιάδες πριν πολλά χρόνια.»

Νικόλας Παπαναστασίου

«Το Καστελλόριζο: Η οδύσσειά μου είναι όχι μόνο ένα όμορφο και πληροφοριακό βιβλίο, αλλά και μια θαυμάσια καινοτομία. Το νησί μιλά σε μας και μας γοητεύει, αγγίζει το νου και τις καρδιές μας. Η θαυμάσια αυτή εργασία θα ευχαριστήσει και θα μορφώσει όλες τις ηλικίες.»

Dr Norman Ashton

The story of Kastellorizo, from ancient Greece to the present, is told by the island itself because only the island has known and seen every generation that has lived on its rocky shores. The Achaeans and Dorians, pirates, ships' captains, traders, knights, the Ottomans, and conquerors from around the Mediterranean, Kastellorizo has seen them all. This is the story of a great odyssey, tragic and exciting, dramatic but hopeful, of a little island in the far eastern Mediterranean, and its indomitable people.

"I can think of no better way for a young child to learn, and to re-learn, Kastellorizo's fascinating history than through the pages of this book. Engagingly written from the island's perspective, its poetic tale will draw children across the sweep of centuries in an almost fairytale way, while also re-kindling our own memories of stories heard from proud grandparents many years ago."

Nicholas Pappas

"Kastellorizo: My Odyssey is not only a beautiful and informative book, but also a wonderful and innovative concept. The island speaks to us and engages us, touching our hearts and our minds. This excellent work will delight and educate all ages."

Dr Norman Ashton

ISBN 978-0-9805634-2-9

9 780980 563429

KASTELLORIZO: MY ODYSSEY

Marilyn Tsolakis and J Andrew Johnstone / Dr Platon Alexiou

Kastellorizo: My Odyssey

AN ILLUSTRATED CHILDREN'S HISTORY

ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ: Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΜΟΥ

Μια εικονογραφημένη ιστορία για παιδιά

γραμμένη από την Μαίριλυν Τσολάκη
και τον Τζ. Άντριου Τζόνστοουν
Εικονογράφιση : Δρ Πλάτων Αλεξίου

Written by Marilyn Tsolakis and J Andrew Johnstone

Illustrated by Dr Platon Alexiou

Kastellorizo: My Odyssey

AN ILLUSTRATED CHILDREN'S HISTORY

ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ: «Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΜΟΥ»

Μια εικονογραφημένη ιστορία για παιδιά

Γραμμένη από την Μαίριλυν Τσολάκη
και τον Τζ. Αντρίου Τζόνστοουν
Εικονογράφιση : Δρ Πλάτων Αλεξίου

Written by Marilyn Tsolakis and J Andrew Johnstone

Illustrated by Dr Platon Alexiou

First Edition, 2010

All rights reserved. Without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of the copyright owners and the publishers of this book. The publisher of this book is the Australian Friends of Kastellorizo Ltd.

Publication Copyright © Australian Friends of Kastellorizo Ltd, 2010
Text Copyright © Marilyn Tsolakis and J Andrew Johnstone
Illustration Copyright © Dr Platon Alexiou
Princeton University Press has granted permission for the Greek translation copyright of C.P. Cavafy lines from the poem, *Ithaka*.

Layout designed by: Direction Design
Printed by: Daniels Printing Craftsmen, Perth, Western Australia
Printed in the Century Gothic font

National Library of Australia
Catalogue-in-Publication data:
ISBN 978-0-9805634-0-5

Πρώτη έκδοση: 2010

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου και τις σχετικές διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Διατηρούνται όλα τα πνευματικά δικαιώματα. Κανένα μέρος της έκδοσης αυτής δεν επιτρέπεται να αναπαραχθεί, να αποθηκευτεί ή να εισαχθεί σε ένα σύστημα ανάκτησης, ή να διαβιβαστεί, με οποιαδήποτε μορφή ή με οποιαδήποτε μέσα (ηλεκτρονικά, μηχανικά, φωτοτυπία, καταχώρηση ή διαφορετικά), χωρίς τη γραπτή άδεια των κατόχων των πνευματικών δικαιωμάτων και των εκδοτών αυτού του βιβλίου. Ο εκδότης αυτού του βιβλίου είναι ο Σύνδεσμος των Αυστραλών Φίλων του Καστελλορίζου.

Πνευματικά δικαιώματα έκδοσης © Σύνδεσμος Αυστραλών Φίλων του Καστελόριζου Ltd, 2010.
Πνευματικά δικαιώματα κειμένου © Μαίριλυν Τσολάκη και Τζ. Άντριου Τζόνστοουν.
Πνευματικά δικαιώματα εικονογράφησης © Δρ. Πλάτων Αλεξίου
Το Πανεπιστημιακό Τυπογραφείο του Πρίνσετον έχει παραχωρήσει την άδεια για την χρήση στην Ελληνική μετάφραση των στίχων απο το ποίημα του Κ.Π. Καβάφη “Ιθάκη”.

Σελιδοποίηση και φωτοστοιχειοθεσία: Direction Design
Εκτύπωση: Daniels Printing Craftsmen, Περθ, Δυτική Αυστραλία
Εκτυπώθηκε με γραμματοσειρά Century Gothic font

Εθνική βιβλιοθήκη Αυστραλίας
Κατάλογος – Στοιχεία έκδοσης:
ISBN 978-0-9805634-0-5

“Hope the voyage is a long one.
May there be many a summer morning when,
with what pleasure, what joy,
you come into harbours seen for the first time”

C.P. Cavafy, *Ithaka*, published 1911

Να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά να είναι
που με τι ευχαρίστησι, με τι χαρά
θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους

Κ. Π. Καβάφης, *Ιθάκη*, έκδοση 1911

Αυτό το βιβλίο έχει εκδοθεί από τον Σύνδεσμο «οι Αυστραλοί Φίλοι του Καστελλορίζου» στα πλαίσια του πολιτιστικού και λογοτεχνικού προγράμματός του. Παρουσιάζει την ιστορία του Καστελλορίζου στα παιδιά όλου του κόσμου με κείμενα και απεικονίσεις που αναβιώνουν γλαφυρά τη μακροχρόνια και δραματική του ιστορία. Παρόλο που πρώτα από όλα είναι μια ιστορία για παιδιά, είμαστε βέβαιοι ότι την ερμηνεία αυτή της ιστορίας του Καστελλορίζου θα την απολαύσουν και οι ενήλικες αναγνώστες.

Οι εισπράξεις από την πώληση αυτού του βιβλίου χρησιμοποιούνται εξ ολοκλήρου για να συνδράμουν στη χρηματοδότηση των πολιτιστικών προγραμμάτων του Συνδέσμου «οι Αυστραλοί Φίλοι του Καστελλορίζου».

Για περισσότερες πληροφορίες, μπορείτε να επισκεφτείτε τον δικτυακό τόπο του Συνδέσμου «οι Αυστραλοί Φίλοι του Καστελλορίζου, www.kastellorizo.com

Ιστορικές αναγνωρίσεις

Τα ιστορικά στοιχεία αυτού του βιβλίου βασίζονται στην εκτενή ιστορική έρευνα που διεξήγαγαν ο Νικόλας Παπαναστασίου και ο Dr Norman Ashton όπως εκτίθενται στα ακόλουθα βιβλία:

«Καστελλόριζο: *Μια εικονογραφημένη ιστορία του νησιού και των κατακτητών του*» από τον Νικόλα Παπαναστασίου, που εκδόθηκε το 1994.

«*Αρχαία Μεγίστη: Το ξεχασμένο Καστελλόριζο*» από τον Dr Norman Ashton, που εκδόθηκε το 1995.

Ευχαριστούμε τα ακόλουθα άτομα που βοήθησαν στην διόρθωση των δοκιμών του κειμένου για την ιστορική ακρίβεια: Dr Norman Ashton, Νικόλα Παπαναστασίου, Νικόλα Bogiatzής, Κυριάκο Μ. Χονδρό και δρ. Πλάτων Αλεξίου.

Χρηματοδότηση

Η εκτύπωση αυτού του βιβλίου κατέστη δυνατή με τις γενναιόδωρες προσφορές των: Παλάση Γεωργίου Καϊλή, Θεοδοσίου Γεωργίου Καϊλή, Μαρίας Χαλίκη, Μιχαήλ Γεωργίου Καϊλή, Κατρίνας Βεντούρα και Βίκτωρ Γεωργίου Καϊλή, στη μνήμη των αποθανόντων γονέων τους Γεωργίου Παλάση Καϊλή και Ευαγγελίας Καϊλή (πρώην Καννή) που μετανάστευσαν από το Καστελλόριζο στην Αυστραλία με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής για την οικογένειά τους.

Η ιστορία τους είναι η ιστορία τόσων και τόσων οικογενειών της διασποράς και το βιβλίο αυτό αποτελεί μια επιβράβευση για το κουράγιο όλων των Καστελλοριζιών μεταναστών.

Μετάφραση

Όπως συνηθίζεται στις μεταφράσεις έτσι και σε αυτήν, η απόδοση στα Ελληνικά σκόπιμα διαφέρει κατά περίπτωση απο το Αγγλικό κείμενο, για να μπορεί να συμπλεύσει με το εκφραστικό πνεύμα και το ύφος των συγγραφέων του. Τις ειλικρινείς μας ευχαριστίες στους Κώστα Δημητριάδη, Γιάννη Δουλγάρογλου, Δρ. Πλάτων Αλεξίου, Παύλο Ιωσηφίδη και Κυριάκο Χονδρό για την επιδεξιότητα και την υπομονή τους.

Ο «Σύνδεσμος Αυστραλών Φίλων του Καστελλορίζου» θα ήθελε να ευχαριστήσει τους ακόλουθους:

Τους Γεώργιο Θεοδοσίου Καϊλή και Νικόλαο Αχιλλέα Μίταρο για την επιμέλεια του βιβλίου αυτού.

Τον Τζ. Άντριου Τζόνστοουν, συνεργάτη συγγραφέα, για την γενναιόδωρη προσφορά του σε χρόνο προς τον Σύνδεσμο για την παραγωγή αυτού του βιβλίου για τα παιδιά. Ο Άντριου θα ήθελε να τονιστεί η συμβολή της συζύγου του Άννας και του γιού του Ιακώβου.

Την Μαίριλυν Τσολάκη για τη συνεργασία στη συγγραφή του βιβλίου καθώς και στο συντονισμό της έκδοσής του για λογαριασμό του Συνδέσμου. Η Μαίριλυν θα ήθελε να αναγνωρίσει την συμβολή των γονέων της Μιχάλη και Λόλας.

Την Libby Hathorn, διάσημη συγγραφέα παιδικών βιβλίων, για τα οξυδερκή της επαγγελματικά σχόλια καθώς και την ενθάρρυνση που προσέφερε.

This book has been published by the *Australian Friends of Kastellorizo Ltd* as part of its cultural and literature program. It brings the history of Kastellorizo to children from all around the world with text and illustrations that bring this long and dramatic story to life. It is first and foremost a story for children, yet adults too will greatly enjoy this rendition of the story of Kastellorizo.

Proceeds from the sale of this book are used entirely to help fund the cultural programs of the Australian Friends of Kastellorizo.

Visit the Australian Friends of Kastellorizo Ltd website for more information – www.kastellorizo.com

Historical Acknowledgements

The historical elements of this book rely on the extensive historical research conducted by Nicholas Pappas and Norman Ashton, particularly as presented in the following books:

Castellorizo: An Illustrated History of the Island and its Conquerors by Nicholas Pappas, published 1994

Ancient Megisti: The Forgotten Kastellorizo by Dr Norman Ashton, published 1995

With thanks to the following people for proofreading the text for historical accuracy: Dr Norman Ashton, Nicholas Pappas, Nick Bogiatzis, Kyriakos M. Hondros and Dr Platon Alexiou.

Sponsorship

The printing of this book has been made possible by a generous donation from: Peter George Kailis, Theodosios George Kailis, Maria Halikis, Michael George Kailis, Katrina Ventouras and Victor George Kailis in memory of their late parents George Palasis Kailis and Evangelia Kailis (nee Kannis) who migrated from Kastellorizo to Australia in the hope of a better life for their family.

Their story is the story of so many families who are living in the diaspora and this book is a testament to the courage of all emigrants from Kastellorizo.

Translation

Like all translations, this Greek translation intentionally varies occasionally from the English text to truly capture the spirit and lyricism of the original work. Our sincere thanks to Costas Demetriades, Yannis Doulgaroglou, Dr Platon Alexiou, Pavlos Iosifidis and Kyriakos Hondros for their skills and patience.

AFK wishes to also thank the following people:

George Theo Kailis and Nicholas Mitaros for their stewardship of the book.

J Andrew Johnstone, co-writer, for his free donation of time in support of AFK in producing this literature for children. Andrew wishes to acknowledge the inspiration of his wife, Anne and son, Jacob.

Marilyn Tsolakis for co-writing the book, and co-ordinating the publication on behalf of AFK. Marilyn wishes to acknowledge the inspiration of her parents, Michael and Lola.

Libby Hathorn, celebrated Australian children's author, for her insightful editorial comments and encouragement.

Είμαι ένα κομμάτι γης πολύ παλιό, που πήρε μορφή με τη φωτιά, τον άνεμο και το νερό.

Είμαι ένας βράχος που τον περιτριγυρίζει η καταγάλανη θάλασσα της Μεσογείου.

Απόκρημνες, ορεινές κοιλάδες οδηγούν στο πολύτιμο πετράδι της κορόνας μου, στο ξακουσμένο βαθύ μου λιμάνι, «το Λιμάνι του Καστελλορίζου», που προσφέρει απάνεμο αγκυροβόλι σε όλα τα πλοία.

Εχω κι ακόμα έναν μικρό, ρηχό κόλπο, «το Μανδράκι», όπου βρίσκουν προστασία οι βαρκούλες.

Τα λιμάνια μου ήταν και είναι για μένα το μεγαλύτερο δώρο που μου χάρισε ο Θεός.

Ταυτόχρονα, όμως, ήταν και αντικείμενα πόθου των μεγάλων δυνάμεων της θάλασσας όλων των εποχών.

Με χτύπησαν αλύπητα σεισμοί και πόλεμοι.

Εχω μεταμορφωθεί και πήρα την ανθρώπινη μορφή μου από τους αγρότες, τους ψαράδες και τους εμπόρους.

Κι όμως, παραμένω ακόμα ίδιο κι απaráλλαχτο.

Είμαι το ανατολικότερο νησί της Ελλάδας, ένα φιλόξενο αγκυροβόλι για πλοία που ταξίδεψαν σε όλες τις γωνιές της γης.

Κι ας είμαι ένα τόσο δα νησάκι.

Στο κατώφλι μου απλώνονται η Τουρκία και όλη η Ανατολή.

Το όνομά μου είναι Καστελλόριζο.

Η ιστορία που ακολουθεί είναι η οδύσσειά μου.

I am an old land shaped by fire, wind and water.

I am a rock, surrounded by the blue Mediterranean Sea.

I have craggy, mountainous valleys that lead to the sapphire in my crown – my marvellous deep harbour – the Limani, offering safe anchorage to ships.

And I have a shallow bay, Mandraki, where little boats shelter.

My harbours have been my greatest blessing.

But they too have been the envy of great sea powers.

I have been battered by earthquakes and wars.

I have been changed and given a human face by farmers, fishermen and merchant traders.

Yet, I remain unchangeable.

I am the most eastern Greek island, the anchor for ships that have sailed to all corners of the earth.

Yet, I am a tiny island.

Turkey and the Near East lie at my doorstep.

My name is Kastellorizo.

This is my odyssey.

Όπως όλες οι ωραίες ιστορίες έτσι κι η δική μου αρχίζει με τις λέξεις «μια φορά κι ένα καιρό».

Ετσι, λοιπόν, μια φορά κι ένα καιρό το όνομά μου δεν ήταν Καστελλόριζο.

Ημουν κι εξακολουθώ να είμαι το μεγαλύτερο νησάκι από τα δεκαπέντε μου αδέρφια στο δικό μας αρχιπέλαγος.

Οι πρώτοι κάτοικοι που ήρθαν εδώ πριν από τρεις χιλιάδες χρόνια με αποκαλούσαν Μεγίστη.

Η λέξη αυτή σημαίνει η «πιο μεγάλη».

Μερικοί μπορούν να το εκλάβουν αυτό σαν αστείο, αφού είμαι ένα από τα μικρότερα κατοικημένα νησιά στην Ελλάδα.

Το όνομά μου μπορεί να άλλαξε, αλλά θα είμαι πάντοτε το πιο μεγάλο στην οικογένειά μου.

Κι έχω πολλά μυστικά να μοιραστώ μαζί σας στη συνέχεια!

Like all good stories mine begins with the words 'once upon a time'.

So, once upon a time my name was not Kastellorizo.

I was, and still am, the biggest island of the 15 siblings in our archipelago.

So three thousand years ago I was called Megisti.

It means 'the biggest'.

You might find that funny.

I am one of the smallest inhabited islands in Greece.

My name may have changed, but I will always be the biggest in my family.

And I have many secrets to share, if you can find them.

Οι πρώτοι μου κάτοικοι ήταν οι Μυκηναίοι, στην εποχή του χαλκού. Αυτοί έκτισαν το Κυκλώπειο Τείχος ψηλά στα βουνά μου. Ο Ομηρος, ο μεγάλος αρχαίος ποιητής, τους ονόμαζε Αχαιούς. Ακολούθησε μια άλλη Ελληνική φυλή, οι Δωριείς, που ήταν αυτοί που τελικά με κατοίκησαν πριν τον 9ο αιώνα π.Χ. Με τα νέα όπλα από σίδηρο, που έφεραν μαζί τους, υπερίσχυσαν των Αχαιών. Με την βοήθεια των απογόνων του παντοδύναμου Ηρακλή, κατέκτησαν μεγάλο μέρος της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Όπως συμβαίνει, όμως, με όλες τις μεγάλες δυνάμεις, έτσι και αυτοί με τον καιρό εξασθένησαν και διασκορπίστηκαν σε όλα τα μέρη του αρχαίου κόσμου.

Όταν έφτασαν και εδώ, εγώ τους προσέφερα ηρεμία και ασφάλεια.

Η γη μου τους έδωσε καρπούς, η θάλασσά μου ψάρια, και τα βουνά μου καταφύγιο από τους επιδρομείς.

Σε μια ψηλή μου κορυφή έχτισαν μian ακρόπολη, μια καλά οχυρωμένη πόλη, για την προστασία τους.

Οι άνθρωποι αργότερα την ονόμασαν «Παλαιόκαστρο», δηλαδή το παλιό κάστρο.

Μπορεί σε αυτούς να φαίνεται παλιό, αλλά για μένα, είναι αρκετά καινούριο.

My first settlers were the Mycenaeans in the Bronze Age.

They built the Cyclopian wall high in my mountains.

Homer, the ancient poet, called them the Achaeans.

Other Greeks, the Dorians, followed them by the 9th century BC.

Their iron gave them power over the Achaeans.

Descendants of the mighty warrior Herakles, they conquered much of Greece.

But like all great powers they eventually faded, and were scattered across the ancient world.

When they reached me they found shelter and peace.

My fields provided plants, my seas fish, and my mountains safety from invaders.

On one of my mountain peaks they built an acropolis, a fortified city, for their protection.

People call it Paleokastro, the old castle.

To them it seems old, but to me, it is quite new.

I V

Οι Δωριείς παρόλο που ήταν πολύ δυνατοί, σεβόντουσαν πολύ τους θεούς.

Για να κερδίσουν την εύνοιά τους έχτισαν έναν ναό προς τιμή του θεού Απόλλωνα, γιου του Δία.

Στην Αυλωνιά έκτισαν ένα πέτρινο βωμό όπου έκαναν σπονδές και θυσίες.

Ο Απόλλωνας ήταν ένας από τους πιο ξακουστούς θεούς της ελληνικής μυθολογίας.

Μπορούσε να δει και να προβλέψει τα πάντα και να διασώζει ή να τιμωρεί τους ανθρώπους, ανάλογα με τη θέλησή του.

Γι' αυτό και έφτιαξαν προς τιμήν του ένα εντυπωσιακό άγαλμα που τον έδειχνε όμορφο και δυνατό.

Εφτιαξαν επίσης ένα άγαλμα για την αδελφή του, την Αρτεμη, που αγαπούσε τα ζώα και μπορούσε να σώζει όλους τους θνητούς, θεραπεύοντάς τους.

Τα αγάλματά τους δεν είναι πια εκεί, και οι ναοί ρήμαξαν. Υπάρχουν, όμως, τόσα μικρά μυστικά από τα δωρικά χρόνια, κρυμμένα ακόμη μέσα στα ερείπια!

I V

Even though the Dorians were powerful, they still feared the gods.

To keep them happy they built a temple to honour Apollo, the son of Zeus.

On Avlonia, they built a stone altar where they made offerings and sacrifices.

Apollo was one of the great mythological gods.

He could punish or save people according to his will.

They also crafted a statue of him, handsome, shining and strong.

And they built another of his sister, Artemis, who loved animals and could save any mortal.

The statues have gone now, and the temples have crumbled, but there are still little secrets that lie in the ruins from Dorian times.

Οι κάτοικοί μου λάτρεψαν κι ένα άλλο θεό και όχι άδικα.

Ήταν ο θεός που ευλογούσε την καλή ζωή και τα αμπέλια.

Ήταν ο θεός του κρασιού και το όνομά του ήταν Διόνυσος.

Το κρασί το έλεγαν «ο καρπός του Διόνυσου».

Οι άνθρωποι σκάλισαν κι έφτιαξαν βαθιές λακούβες μέσα στους βράχους μου.

Τα ονόμασαν «πατητήρια», δηλαδή εκεί όπου πατούσαν τα σταφύλια.

Εδώ έφερναν τα σταφύλια που μαζεύαν, τα πίεζαν πατώντας τα κι έτσι έβγαζαν τον χυμό τους.

Επειτα τον έβαζαν σε πήλινα αγγεία και τον άφηναν για να γίνει η ζύμωση και να μετατραπεί σε κρασί.

Υπάρχουν ακόμη και νομίσματα που χάθηκαν μέσα στα ερείπιά μου, που έχουν σκαλισμένη πάνω τους τη μορφή του Διόνυσου να φοράει στο κεφάλι στεφάνι από αμπελόφυλλα.

Είχαν ακόμη χαραγμένη πάνω τους τη λέξη «Μεγίστεον», δηλαδή το όνομά μου.

Αυτά ήταν τα καλά χρόνια για τους Δωριείς.

Είκοσι πέντε γενιές παιδιών που έπαιζαν, διδάχτηκαν αρχές και αξίες και μεγάλωσαν, για να φτιάξουν και αυτά με τη σειρά τους δικές τους οικογένειες.

Ισως είναι δύσκολο να το φανταστείτε τώρα, αλλά τότε ήμουν γεμάτο από πυκνόφυλλα αμπέλια και ελιές, όχι μόνο με γυμνούς βράχους και θάμνους.

Another god was worshipped by my people, with good reason.

He helped bless the seasons for agriculture.

He was the god of wine, his name was Dionysus.

Wine they called the 'fruit of Dionysus'.

The people carved wine presses into my rock.

They called them 'patitiria', grape-treading places.

Here they gathered the grapes and pressed the juice out of them.

It was stored in clay jars and left to ferment.

There are even coins lost amongst my ruins, cast in the likeness of Dionysus wearing a wreath of vine leaves.

They were even minted with my name, 'Megisteon'.

These were good times for the Dorians. Twenty five generations of children learned, played, prayed, and eventually had families of their own.

It is hard to imagine now, but back then I was covered in lush vines and olive trees, not just rock and dust.

V | I

Πολύ συχνά όμως τις καλές εποχές διαδέχονται οι κακές.

Οι κάτοικοι της Ρόδου ήθελαν να εκμεταλλευτούν αυτά που δημιούργησαν εδώ οι Δωριείς μετά από εκατοντάδες χρόνια σκληρής δουλειάς.

Κατά τη διάρκεια του 5ου αιώνα π.Χ., άνδρες από τη Ρόδο επικράτησαν με ειρηνικό τρόπο και κυβέρνησαν τους κατοίκους μου.

Αυτοί λάτρευαν τον θεό Ηλιο.

Κι είχαν για καύχημά τους ένα γιγάντιο άγαλμα του Ηλιου που είχαν φτιάξει στο νησί τους.

Το έλεγαν «ο Κολοσσός της Ρόδου».

Μερικοί είπαν ότι έφτανε τόσο ψηλά πάνω από τη θάλασσα όσο και το οροπέδιό μου της Αυλωνιάς.

Ποιο μέρος θα διάλεγαν άραγε εδώ για να στήσουν έναν τέτοιο Κολοσσό σαν κι εκείνον;

Οι κάτοικοί μου απόλαυσαν πλούτο κάτω από την διοίκηση της Ρόδου κι εγώ υπήρξα ένα κομμάτι της ηγεμονίας της.

V | I

Too often good seasons are followed by bad.

People on the island of Rhodes wanted what the Dorians had created through hundreds of years of hard work.

In the 5th century BC, the Rhodians quietly took control of me.

They worshipped Helios: god of the sun.

And they boasted about the giant statue they had built of Helios on their island.

They called it The Colossus of Rhodes.

Some said it stood as high from the sea as the plateau of Avlonia.

Where would they put a Colossus like that on me?

But my people enjoyed prosperity under Rhodes and I became part of her empire.

V | I | I

Κάθε αρχή έχει κι ένα τέλος.

Οταν κάποτε ένας επιφανής πολίτης πέθανε, έσκαψαν κι έφτιαξαν στο βράχο της κόκκινης βουνοπλαγιάς του Κάβου ένα μεγαλόπρεπο τάφο.

Αυτό το μνημείο ονομάζεται «ο Λυκιακός Τάφος».

Ο τάφος αυτός ήταν η τελευταία του κατοικία και η είσοδός του έβλεπε προς τον βορρά, προς την αρχαία Λυκία.

Λένε ότι πολλοί παρόμοιοι τάφοι βρίσκονται πέρα από τη θάλασσα, σε ένα τόπο που τον λένε Μύρα.

Ο τάφος είναι άδειος τώρα, έρμαιο των πουλιών και του αέρα, χωρίς τους θησαυρούς που κάποτε ήταν μέσα του κρυμμένοι.

Υπάρχουν και άλλοι τάφοι σκαμμένοι στο βράχο μου, όπως αυτοί στο Λιμενάρι, στην Αυλωνιά και στον δρόμο προς τον Άγιο Στέφανο.

Αλλά έχω κι άλλους πολλούς, που περιμένουν κάποιον για να τους ανακαλύψει στο μέλλον.

V | I | I

Every beginning has an end.

When a prominent citizen died a grand burial place was cut into the red cliff face of Kavos.

It is called the Lycian Tomb.

This tomb was a final resting place looking north to ancient Lycia.

They say it is like many found across the sea, in a place called Myra.

The tomb lies empty now, open to the birds and the wind, but imagine what was once hidden inside.

There are many tombs cut into my rock, like the ones at Limenari, Avlonia and Saint Stefanos.

But I have many others that remain to be found for anyone clever enough to find them.

Ημουν πάντα το μήλο της έριδος για κάθε επιδρομέα και εισβολέα.

Πειρατές από κάθε γωνιά συνήθιζαν να κρύβουν τα λάφυρα τους στη μυστική σπηλιά μου, που την έλεγαν «η Γαλάζια Σπηλιά».

Δεν ήταν όμως αυτός ο λόγος που είχα φτιάξει τη σπηλιά μου...

Την έφτιαξα για να ξεκουράζονται και να γεννάνε οι φώκιες.

Οι πειρατές συχνά κατέστρεφαν τα πάντα στην πόλη γύρω από τα δύο μου λιμάνια και λεηλατούσαν τα σπίτια της.

Για εκατοντάδες χρόνια, από το 700 μ.Χ., οι κάτοικοί μου έπρεπε κατά καιρούς να φεύγουν επειδή οι πειρατές απειλούσαν τις ζωές τους.

Κι εγώ, ανήμπορο να τους βοηθήσω, αναγκαζόμουν να μένω μόνο, με μόνη παρέα τον ουρανό, τη θάλασσα και τις αναμνήσεις μου.

Μέσα σ' αυτήν την απέραντη μοναξιά, ακόμα και οι πειρατές ήταν μια κάποια συντροφιά.

Οι φώκιες πάντως εξακολουθούν να με επισκέπτονται μέχρι σήμερα, από καιρό σε καιρό.

I am a soft target for invaders and marauders.

Pirates of all kinds used to hide their loot in my secret sea-cave they call the Blue Grotto.

My grotto was never made for thieves.

I made it for the seals.

The pirates often laid waste to the town around my two harbours, and plundered its homes.

For hundreds of years, from AD 700, my people had to flee because the pirates threatened their lives.

I could do nothing to help them.

I got used to being alone with only the sky, the sea, and my memories.

But sometimes in the loneliness even pirates can be company.

Even now the seals still come and visit me from time to time.

Πολύ αργότερα ένας αυτοκράτορας του Βυζαντίου θα έβαζε τέλος στη μοναξιά μου.

Κέρδισε τον έλεγχο όλων των απέναντι ακτών της Μικράς Ασίας.

Οι Βυζαντινοί έκτισαν ένα μικρό οχυρό στα ερείπια ενός παλιού που ατένιζε τη θάλασσα.

Συχνά βρίσκομαι μπλεγμένο ανάμεσα σε αντιθέσεις ιδεών και θρησκειών.

Το 14ο αιώνα έφθασαν οι Ιππότες του Αγίου Ιωάννη.

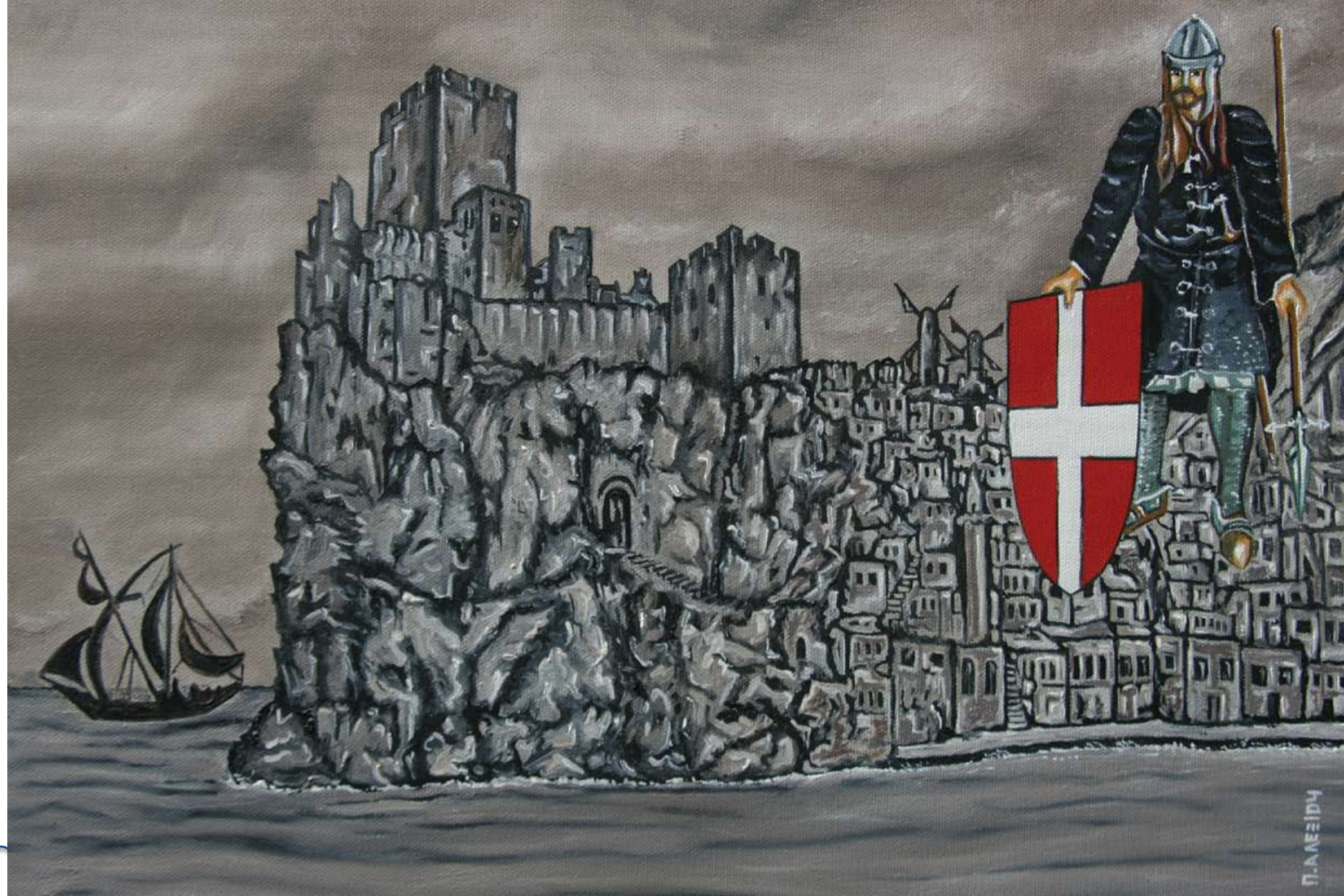
Οι Χριστιανοί τότε έκαναν έναν ιερό πόλεμο εναντίον των Μουσουλμάνων.

Ενας πόλεμος που δεν είχε νόημα για μένα, αλλά φαίνεται ότι οι άνθρωποι συχνά βρίσκουν αφορμές για να πολεμούν μεταξύ τους.

Οι Ιππότες εργάστηκαν σκληρά και μετέτρεψαν το μικρό οχυρό μου σε ένα ισχυρό κάστρο για να προστατεύσουν τα πολύτιμα καράβια τους από τους πειρατές και από άλλους εχθρούς.

Εφτιαξαν μέσα και μια φυλακή, για εκείνους τους ιππότες που έκαναν πράγματα τέτοια που θα νόμιζε κανείς ότι μόνο οι πειρατές κάνουν.

Το κάστρο αυτό θα με προστάτευε, είπαν, όμως, για κάποιο λόγο, εμένα δεν με έκανε ποτέ να νοιώσω ασφάλεια.

At long last a Byzantine Emperor brought an end to my loneliness.

He won control over the coast of Asia Minor.

The Byzantines built a small fort on the remains of an ancient one overlooking the sea.

I am often caught between conflicting ideas and faiths.

In the 14th century the Knights of St John arrived.

They were fighting a Christian war with the Muslim world.

It did not make much sense to me, but men seem to find things to fight about regularly.

The Knights busied themselves turning my little fort into a strong castle to protect their precious ships.

It became a prison too, for Knights who had done things most people thought only a pirate might do.

The castle protected me, they said, but for some reason it never made me feel safe.

Πριν ακόμα με γνωρίσουν καλά – καλά, οι ιππότες θέλησαν να αλλάξουν ακόμα και το όνομά μου.

Το παμπάλαιο όνομά μου πού χρησιμοποιούσα για πάνω από 2.000 χρόνια ήταν «Μεγίστη».

Τώρα με φώναζαν «Κόκκινο Κάστρο» (Castello Rosso ή Chateau Rouge).

Μερικοί είπαν ότι με έλεγαν έτσι επειδή η όψη της βουνοπλαγιάς μου είναι κόκκινη.

Φανταστείτε κάποιος να σας έλεγε «Κοκκινομάγουλους» επειδή τα μάγουλά σας ήταν κόκκινα ή «Καπελωμένους» επειδή φορούσατε καπέλο.

Άλλοι είπαν ότι ήταν στο αδελφάκι μου, το νησάκι της Ρω, που είχαν δώσει πρώτα αυτό το όνομα.

Φαντάζεστε ξαφνικά να σας ονόμαζαν με το όνομα της αδελφής σας;

Αλλά το όνομα είναι όνομα και τελικά σου μένει.

Το νέο όνομά μου ακουγόταν στα παλάτια της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Ιταλίας.

Σήμερα με λένε «Καστελλόριζο» που είναι μια απλή παραλλαγή του «Κόκκινου Κάστρου».

Τώρα που το έχω συνηθίσει αυτό το όνομα μου αρέσει, παρόλο που το κάστρο τώρα έχει γίνει ένας σωρός από ερείπια.

Περίεργοι που είναι οι άνθρωποι!

Though they hardly even knew me the Knights wanted to change my name.

I had my old name, Megisti, for more than 2,000 years.

Now I was called 'Castello Rosso' and 'Chateau Rouge'.

Some said it meant 'Red Castle' because my cliff face is red.

Imagine if someone called you 'Sunburn' because your cheeks had gone red, or 'Hat' because of what you wore on your head.

Others said it was my sibling island Rho that gave me that name.

Imagine if you were suddenly called by your sister's name?

But a name is a name and it eventually sticks.

My new name was being spoken in the courts of England, France, Spain and Italy.

They call me Kastellorizo today – it's just another version of these other names.

I like it now, even though the castle is in ruins again.

People are funny.

XI

Αν ένα πουλί πετάει συνέχεια προς τη δύση, κάποτε θα επιστρέψει από την ανατολή.

Ο ερχομός του 15ου αιώνα έφερε κακά μαντάτα στους ανθρώπους μου.

Την άλωση της Κωνσταντινούπολης.

Η βασιλεύουσα ονομαζόταν τώρα Ιστανμπούλ και η ξακουσμένη μεγάλη εκκλησία της Αγίας Σοφίας έγινε τώρα τζαμί.

Κι έτσι, στη συνέχεια, οι Τούρκοι, γνωστοί τότε σαν Οθωμανοί, κατέκτησαν και μένα για σχεδόν 400 χρόνια.

Οι κάτοικοί μου αναγκάστηκαν να παραδοθούν, αλλά παρόλα αυτά κατάφεραν και τους δόθηκαν ορισμένα προνόμια.

Οι ναυτικοί μου απέκτησαν την ελευθερία για να κάνουν εμπόριο στο Αιγαίο Πέλαγος, καθώς και σε όλη τη Μεσόγειο.

Μέχρι το 17ο αιώνα οι άνθρωποί μου προόδεψαν πολύ λόγω του μεγάλου πλούτου και της επιρροής που είχαν αποκτήσει από το εμπόριο.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία άλλαξε πολλά πράγματα.

Αν και Έλληνες, οι κάτοικοί μου άλλαξαν

πολλές από τις καθημερινές τους συνήθειες, από τον τρόπο του ντυσίματος τους, μέχρι και τα φαγητά τους.

Ισως την ευημερία μου να την όφειλα και στο μέγεθός μου, κι έτσι για μια φορά το ότι

ήμουν μικρό να μου είχε βγει σε καλό.

XI

If a bird flies east it will eventually return from the west.

The 15th Century arrived with bad news for my people.

Constantinople had fallen.

The Christian capital became Istanbul, and the great cathedral of St Sophia became a mosque.

And so the Turks, known as the Ottomans, took control of me for almost 400 years.

My people were forced to surrender.

But my seafarers were granted freedom to trade throughout the Aegean and Mediterranean Seas.

By the 17th century my people had made great progress through the wealth and influence they had gained from trade.

The Ottoman Empire changed many things.

Though they were Greek, my people changed the way they dressed, lived and even ate.

Perhaps my prosperity had something to do with my size, and for once being small was a good thing.

XII

Οι Τούρκοι με έλεγαν Μείς, αλλά στην πραγματικότητα αυτός είναι ο τρόπος που προφέρουν στη γλώσσα τους τη λέξη «Μεγίστη».

Εχω ακόμα μνημεία που οι κάτοικοί μου έχουν διατηρήσει για να θυμούνται την μεγάλη περίοδο του οθωμανικού ζυγού.

Εχει μείνει ένα τζαμί και ο μιναρές του στην είσοδο του λιμανιού μου, και ένα «χαμάμ», δηλαδή τούρκικο λουτρό, κοντά στο κάστρο μου.

Εχτισαν επίσης τις «Δεξαμενές του Πασά» για να αποθηκεύουν το νερό της βροχής, αφού το νερό ήταν πάντα πολύτιμο και λιγοστό.

Δεν πρέπει να ξεχνάτε ότι ποτέ δεν είχα καμιά φυσική πηγή γλυκού νερού.

Κι ίσως να είναι αυτός ο πιο μεγάλος μου καημός, το ότι δηλαδή κάτω από τους βράχους μου υπάρχουν μόνο πέτρες, πέτρες πάνω σε πέτρες...

Σήμερα μου φέρνουν νερό από τη Ρόδο με καράβια, τις «υδροφόρες».

Το νερό είναι ακόμα για μένα ένα μεγάλο πρόβλημα.

Εγιναν πολλοί πόλεμοι και υπήρξαν ακόμα περισσότερες απειλές πολέμου, μεταξύ των κατοίκων μου και των Τούρκων.

Εχω, όμως, δει και πολλές μεγάλες φιλίες ανάμεσα στους λαούς, ενάντια σε πολέμους και διαφορές.

Οι άνθρωποι, πολλές φορές, είναι παράξενοι!

Υπάρχουν, λοιπόν, περίοδοι πολέμου και ειρήνης.

Εγώ προσδοκώ πάντοτε τις περιόδους της ειρήνης.

Ακόμα και σήμερα οι πολιτικοί μας παρακολουθούν με φόβο ο ένας τον άλλον από τα αντίπερα παράλια.

Οι κάτοικοί μας, όμως, απολαμβάνουν τα οφέλη ενός καλού εμπορίου και μιας φιλικής σχέσης που όλο και αναπτύσσεται.

XII

The Turks call me Meis, though it is really just their way of saying Megisti.

I still have landmarks that my people have kept to remember the long years of Ottoman rule.

There is a mosque and a minaret at the entrance to my harbour, and a 'hamam' or bath house near my castle.

They also built the Passas Wells to store the water that was always precious and scarce.

You know, I do not possess any natural source of fresh water.

It is perhaps my greatest pain that all there is running beneath my rock is just more and more rock.

Today they bring me water in ships.

I am always worried about the water.

There have been wars, and threats of war, between my people and the Turks.

But I have also seen great friendships that rise above wars and differences.

People can be strange.

There are seasons of war and peace.

I always look forward to seasons of peace.

Our politicians still watch each other across the water.

But our people enjoy good trade and a growing friendship with one another.

XIII

Ολοι συνέχιζαν να θέλουν να κατακτήσουν το λιμάνι μου!

Το 1659 μου έκαναν επίθεση οι Βενετοί.

Ληλάτησαν τα σπίτια μου, διέλυσαν τον εμπορικό μου στόλο και κατέστρεψαν το κάστρο μου.

Αλλά οι Οθωμανοί με πήραν και πάλι πίσω στην αυτοκρατορία τους.

Επειτα, στις αρχές του δέκατου όγδοου αιώνα πολιορκήθηκα και πάλι, αυτή τη φορά από πειρατές από τη Μάλτα.

Αλλά οι Οθωμανοί παρέμειναν.

Οι κάτοικοί μου συνέχισαν να ευημερούν από το εμπόριο με την Ευρώπη, αλλά και με τη Μικρά Ασία και τα λιμάνια της Μέσης Ανατολής, της Βόρειας Αφρικής και της Μαύρης Θάλασσας.

Πολλοί μάλιστα εγκαταστάθηκαν στην Μικρά Ασία, στα απέναντι παράλια, και καλλιεργούσαν την πλούσια γη της.

Ξυλεία, υφάσματα, μετάξια, κεραμικά και εξωτικοί θησαυροί, όλα έρχονταν στο λιμάνι μου.

Ισως να μπορείς ακόμη να βρεις χαμένους θησαυρούς από ναυάγια κρυμμένους στα γαλάζια μου νερά.

Εχω ακούσει κουβέντες μεταξύ καπετάνιων όταν επιστρέφουν στο λιμάνι μου.

Λένε ότι τους δίνει σιγουριά κι ελπίδα ο τρόπος που αγκαλιάζω με τα δυο μου χέρια τη θάλασσα.

Αλλά ο κάθε καπετάνιος ξέρει πόσο άστατη είναι η θάλασσα, πόσο λεπτά είναι τα ξύλα που πλέκουν το σκαρί του καραβιού, και πόσο ευάλωτο μπορεί να γίνει το ασφαλές λιμάνι μου σε μερικούς «καιρούς».

XIII

People are always fighting over my harbour.

In 1659 I was attacked by the Venetians.

They looted my homes, stripped the merchant fleet bare and destroyed my castle.

But the Turks took me back into their empire.

Then in the early 18th century I was besieged again, this time by pirates from Malta.

But the Turks remained.

My people continued to prosper through trade with Europe, and between Turkey and the ports of the Middle East, North Africa and the Black Sea.

Many settled in Turkey, across the water, and worked the riches of the land.

Timber, textiles, silks, ceramics, and all kinds of exotic treasures were brought to my shores.

You may even find secret treasures from shipwrecks that lie hidden beneath my blue waters.

I have heard the captains when they return to my harbour.

Something about how I wrap my arms about the sea gives them hope.

But each of the captains knows how moody the sea is, how thin the boards are that knit together his hull, and how vulnerable my safe harbour can be.

X I V

Η ειρήνη και η ευημερία συνήθως δεν διαρκούν πολύ.

Μερικές φορές σκέφτομαι μήπως η αιτία να είμαι εγώ.

Εκεί που φαίνεται ότι όλα πηγαίνουν καλά, ξάφνου κάτι παρουσιάζεται και τα πάντα αλλάζουν.

Η αλήθεια είναι ότι οι κάτοικοί μου ήταν Έλληνες, όχι Τούρκοι.

Αν και πρόκοψαν πολύ κάτω από τους Οθωμανούς,

το να κυβερνούνται από τους ξένους για πολλούς αιώνες ήταν κάτι που δεν μπορούσαν να το ανεχτούν.

Το 1821 ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση, με τους Έλληνες να πολεμούν εναντίον των Οθωμανών.

Με τον πόλεμο ήρθε κι ο κίνδυνος.

Για μια ακόμη φορά έμεινα μόνο.

Οι κάτοικοί μου μ' εγκατέλειψαν από φόβο για την ασφάλειά τους.

Μόνο ένας ιερέας παρέμεινε κρυμμένος στην μυστική κατακόμβη του Αγίου Χαραλάμπους.

Αν ψάξετε προσεκτικά, θα βρείτε την μικρή αυτή σπηλιά από ασβεστόλιθο κάτω από την εκκλησία του Αη Γιώργη του Βουνού.

Ενωθα τόσο περήφανο γιατί στο μικρό αυτό μέρος, που εγώ δημιούργησα, μπορούσε ένας ιερέας να κρατάει τα κεριά αναμμένα.

Μου έλειψαν όμως πολύ ο ήχος από τις φωνές των παιδιών και ο θόρυβος από το τρεχαλητό και το παιχνίδι τους στα στενά μου δρομάκια.

X I V

Peace and prosperity don't often last.

I sometimes think it is because of me.

Just as things are going well, something comes along and changes everything.

The truth is that my people were Greek, not Turkish.

Though they prospered greatly under the Ottomans, being governed by outsiders for many centuries was something they resented.

The Greek War of Independence broke out in 1821, with Greeks fighting against Turks.

With war came danger.

Once more I became lonely.

My people were evacuated for fear of their safety.

Only the priest remained, hiding in the secret catacomb of Saint Charalambos.

If you look very carefully this little limestone cave can still be found, beneath the church of St George of the Mountain.

I was proud that in this tiny place, which I had created, he could keep the candles burning.

But I missed the sound of the children, and their feet stamping about on my ground.

Οι κάτοικοί μου έδειξαν μεγάλο θάρρος κατά την περίοδο της Οθωμανικής κατοχής και ήμουν περήφανο γι αυτούς.

Πίστευαν ότι είναι δικαίωμά τους να κυβερνάνε αυτοί τον τόπο τους.

Ηρθε μια στιγμή που κατάλαβα ότι πολέμησαν για την αγάπη που έτρεφαν ο ένας για τον άλλο αλλά και για την αγάπη που είχαν όλοι τους για μένα.

Δεν είναι, όμως, πάντα όλα τόσο τραγικά στο νησί μου.

Οταν δημιουργήθηκε το ανεξάρτητο Ελληνικό κράτος, το 1830, έγιναν μεγάλα πανηγύρια.

Δεν θα ξεχάσω ποτέ μου το πρόσωπο του ιερέα όταν επέστρεψαν οι άνθρωποι στα σπίτια τους.

Βούτηξε στο λιμάνι για να τους προϋπαντήσει, με όλα του τα ράσα, επειδή δεν μπορούσε να περιμένει μέχρι ν' αράξουν τα καράβια.

Κάθε χρόνο από τότε, στις 19 Ιουλίου, οι κάτοικοί μου κάνουν ακριβώς το ίδιο πράγμα: βουτούν όλοι στα νερά του λιμανιού φορώντας όλα τους τα ρούχα!

Οι άνθρωποί μου είχαν πάντα μεγάλη ψυχή και τους αγαπώ για αυτό.

Αλλά, όπως συμβαίνει με όλες τις αληθινές ιστορίες, υπήρξαν και στη δική μας απρόσμενες εξελίξεις.

Η Ελλάδα έγινε ανεξάρτητη, αλλά όχι κι εγώ.

Δώδεκα από μας, τα Δωδεκάνησα όπως μας αποκαλούν, που σημαίνει «τα δώδεκα νησιά», μείναμε έξω από την Ένωση.

Μεγάλη απελπισία κυρίεψε τότε τους κατοίκους μου.

Ενωθα τον πόνο τους από τα βαριά βήματά τους.

My people showed great courage under the Ottomans and I was proud of them.

They believed in their right to govern themselves.

I realised one day that they fought because of their love for each other, and for me.

But it is not always serious on my island.

When an independent Greek state was created in 1832 there were great celebrations.

I will never forget the priest's face when my people returned home.

He threw himself into the harbour, fully robed, because he could not wait for the boats to dock.

Every year now on the 19th of July, my people do the same thing, they all jump into the harbour wearing all their clothes.

My people have always had spirit, and I love them for it.

But this wouldn't be a story if there were no twist.

Though Greece became independent, I did not.

Twelve of us, they call us the Dodecanese which means 'twelve Islands', were left out of the Union.

This was despairing for my people.

I felt their pain in the heaviness of their steps.

Ελπίζω να έχετε προσέξει μέχρι τώρα ότι οι άνθρωποι μου συνήθιζαν να φεύγουν, όχι επειδή το ήθελαν, αλλά από ανάγκη.

Εν μέρει φταίω κι εγώ γιατί είμαι τόσο μικρό.

Αυτό είναι το ριζικό μου απ' τα παλιά χρόνια.

Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα ο πληθυσμός μου αυξήθηκε κι έφθασε σχεδόν στους 10.000 κατοίκους.

Μπορώ να σας πω ότι τότε υπήρχε συνωστισμός στη μικρή μου πόλη.

Οι δικοί μου έχτιζαν πολλά σπίτια, σχεδόν το ένα πάνω στο άλλο.

Εδεναν τα σκάφη τους τόσο κοντά το ένα με το άλλο, που οι άνθρωποι μπορούσαν να περπατήσουν από το ένα στο άλλο και να μετακινηθούν έτσι τριγύρω στο λιμάνι.

Κι ύστερα μια μέρα κάποιος ανακάλυψε ένα καράβι που ταξίδευε μόνο με φωτιά και νερό, χωρίς να χρειάζεται τον άνεμο.

Αυτό θα ήταν η αρχή της οικονομικής καταστροφής των κατοίκων μου.

Ο κόσμος άλλαζε και οι ναυτικοί μου, με τα μικρά ιστιοφόρα τους, δεν μπορούσαν πια να συναγωνιστούν τα μεγαλύτερα νησιά με τα καινούρια γρηγορότερα πλοία.

Πολλοί αναγκάστηκαν να φύγουν για να βρουν νέους τόπους για να μπορέσουν να επιβιώσουν, και πολλές φορές έφταναν μέχρι την άλλη άκρη του κόσμου.

Ηταν τα καράβια που βοήθησαν τους κατοίκους μου να φτιάξουν περιουσίες. Κι ήταν αυτά τα ίδια τα καράβια που θα τους έπαιρναν μια μέρα μακριά μου.

If you had not noticed by now, my people are used to leaving, not by choice, but necessity.

I am partly to blame because I am small.

This has been my lot since time immemorial.

By the end of the 19th Century my population had grown to almost 10,000.

I can tell you it was a tight squeeze in my small town.

My people built houses one on top of the other.

They tied their ships so closely together that people could step from one to the other around my shores.

Then one day someone invented a ship that was driven by fire and water, not by wind.

This spelt disaster for the livelihood of my people.

The world changed and my people, with their sailing ships, were no longer able to compete with larger islands and faster ships.

Many of them were forced to leave to find new ways of making a living, most often on the other side of the world.

It was the ships that had made my people's fortunes.

And it was these very ships that would take them away.

XV I I

Αν και οι άνθρωποί μου έπρεπε συχνά να φεύγουν, συνήθως επέστρεφαν πίσω και μάλιστα εντελώς απρόσμενα.

Ετσι, όταν επέστρεφαν πολλοί που είχαν προκόψει σε Αμερική, Αυστραλία, Ευρώπη, Αφρική και αλλού, με ευεργετούσαν γενναιόδωρα κάνοντας μεγάλα έργα υποδομής.

Εχτισαν εκκλησίες, σχολεία και σπίτια.

Το 1835, έκτισαν την εκκλησία των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης χρησιμοποιώντας αρχαίες κολώνες γρανίτη που έφεραν με πλοία από τα Πάταρα της Μικράς Ασίας.

Ο Κωνσταντίνος και η Ελένη είναι οι πολιούχοι μου. Με επισκέφτηκαν πριν πολλούς αιώνες, στο ταξίδι τους για την αναζήτηση του Τίμιου Σταυρού. Τους καλοδέχτηκα.

Χτίστηκε ένα σχολείο για αγόρια, η Σαντραπεία Σχολή, που πήρε το όνομα του ευεργέτη του. Ο ίδιος δεν απέκτησε παιδιά, όμως το δώρο του βοήθησε να μορφωθούν όλες οι γενιές παιδιών στο μέλλον.

Χτίστηκε κι ένα άλλο σχολείο για κορίτσια.

Δεν ήμουν ποτέ τόσο μεγάλο για να συντηρήσω επαρκώς όλους τους κατοίκους μου.

Όταν όμως οι δικοί μου άνθρωποι δεν είναι κοντά μου, η αγάπη τους για μένα φαίνεται να γίνεται πιο δυνατή, τόσο που τους τραβάει πίσω σε μένα, ακόμα κι όταν εγώ νομίζω ότι τους έχω χάσει για πάντα.

XV I I

Though my people often have to leave, they often come back when I least expect it.

So when many returned having succeeded in America, Australia, Europe, Africa, all over the world,

I was blessed with great acts of generosity.

People built churches, schools and homes.

In 1835, the church of Saints Constantine and Helene was built using ancient pillars of granite shipped from Patara in Anatolia.

Constantine and Helene are my patron saints. They visited me many centuries ago in search of the Holy Cross. I welcomed them.

A school was built for the boys, the Santrapeia, named after its benefactor. He had no children of his own, yet his gift brought education to the generations that followed.

And another school was built for the girls.

I was never big enough to fully sustain my people.

But I have always been small enough to ensure their return.

In my absence, their love for me seems to grow stronger, and I draw them back even when I thought they had gone forever.

X V I I I

Όπως τώρα πια γνωρίζετε, έχω πολλά μυστικά.

Το 1913, ανακαλύφθηκε ένα ολόχρυσο στεφάνι μέσα σε μια σαρκοφάγο, κοντά στον Αη Γιάννη του βουνού.

Το ονόμασαν «το Χρυσό Στεφάνι».

Οι άνθρωποι συναρπάζονται τόσο πολύ από αυτό το κίτρινο μέταλλο! Αλλά πρέπει να ομολογήσω, ότι παρόλο που ήταν υπέροχα φτιαγμένο και απεικόνιζε ένα στεφάνι από κισσό, εγώ προτιμώ πολύ περισσότερο τον αληθινό κισσό από το μέταλλο που ονομάζουν χρυσό.

Εγώ θυμάμαι ποιος το φόρεσε πρώτος, αλλά οι άνθρωποι δεν μπορούν ν' ακούσουν τον ψίθυρο μου, κι έτσι δεν έχουν ακόμη ανακαλύψει το μυστικό.

Όπως έφυγαν οι κάτοικοί μου, έτσι έφυγε και το στεφάνι μακριά από μένα.

Βρίσκεται σε ένα κτίριο που το λένε «Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο» στην Αθήνα.

Ελπίζω να επιστρέψει μια μέρα, αγαπώ πολύ τον κισσό.

Ίσως να αναρωτιέστε τώρα πόσοι άλλοι θησαυροί πρέπει να είναι ακόμα κρυμμένοι στα βουνά μου...

X V I I I

I have many secrets, as you now know.

In 1913, a gold wreath in a sarcophagus was discovered, near St George of the Mountain.

They call it the 'Stefani'.

People get so excited by the yellow metal. But I have to admit, though it was beautifully crafted to represent a wreath of ivy, I far prefer ivy to the metal they call gold.

I can remember who first wore it, but some people do not listen to my quiet voice, so they have not yet discovered the secret.

Like my people, it too went away.

It is in a place called the National Archaeological Museum in Athens.

I hope it returns some day, I do love ivy.

You must wonder how many other treasures lie hidden in the mountains.

XIX

Στις αρχές του 20ού αιώνα ο Οθωμανικός κόσμος άλλαζε και οι Νεότουρκοι πήραν στα χέρια τους την εξουσία.

Εφάρμοσαν αυστηρούς περιορισμούς, βαρύτερους φόρους και πιο αυστηρούς ελέγχους στο εμπόριο.

Οι περισσότεροι από τους κατοίκους μου έφυγαν για να μην αναγκαστούν να πολεμήσουν στον τουρκικό στρατό.

Οι άνθρωποί μου δεν ήθελαν να γίνουν Τούρκοι.

Γεννήθηκαν Έλληνες, μιλούσαν ελληνικά, και ήταν περήφανοι που ήταν Έλληνες.

Το 1913, οι κάτοικοί μου κήρυξαν επανάσταση με αποκλειστικό σκοπό την ένωση με την Ελλάδα.

Ο τουρκικός ανδρικός πληθυσμός φυλακίστηκε κι οι γυναίκες και τα παιδιά τους ήταν στα σπίτια τους υπό περιορισμό.

Η Ελληνική σημαία δεν άργησε να υψωθεί πάνω στο κάστρο με μεγάλες ζητωκραυγές.

Κάτω από τη σημαία αυτή ένιωσα ότι ήμουν ένα κομμάτι από αυτούς, κι αυτοί ένα κομμάτι από μένα.

XIX

At the start of the 20th century the Ottoman world was changing and the Young Turks took power.

They implemented severe restrictions, heavier taxes and tighter controls on trade.

More of my people left because of the growing threat of war.

My people did not want to become Turkish.

They were born Greek, they spoke Greek, and they were proudly Greek.

In 1913, my people plunged into revolution with the sole purpose of seeking union with Greece.

Turkish males were imprisoned, women and children confined to their homes.

It wasn't too long before the Greek flag was hoisted over the castle to great cheer.

Under that flag I felt that I was part of them, and they were part of me.

Ο αγώνας των κατοίκων μου για την ελευθερία, για να γίνουν επίσημα πλέον Έλληνες, δεν εγκρίθηκε από την ελληνική κυβέρνηση στην Αθήνα.

Είπαν ότι ο χρόνος δεν ήταν κατάλληλος.

Αισθάνθηκα προδομένο.

Πώς μπορούσαν οι κάτοικοί μου να υπακούσουν σε μια κυβέρνηση που τους έλεγε να ξανακατεβάσουν την ελληνική σημαία για να μην εξαγριώσουν τους Τούρκους;

Μερικοί το είπαν «προδοσία»!

Η κυβέρνηση στην Αθήνα τους εγκατέλειψε και τους άφησε μόνους, στο έλεος της τουρκικής εκδίκησης.

Υπέφεραν από έλλειψη προμηθειών.

Τα εμπορικά καράβια δεν έφευγαν από το λιμάνι μου γιατί υπήρχε ο φόβος να τα αιχμαλωτίσουν.

Οι άνθρωποί μου πεινούσαν και έφθασαν σε σημείο μεγάλης κρίσης.

Προσπάθησαν να λύσουν το μεγάλο πρόβλημα με το να δημιουργήσουν δική τους αυτόνομη κυβέρνηση.

Οι κάτοικοί μου είναι πραγματικά δραστήριοι και τους αρέσει να έχουν πάντα τον έλεγχο της κάθε

κατάστασης. Μπορεί να έχασαν την εμπιστοσύνη τους, αλλά ποτέ την ελπίδα.

The quest for freedom by my people, to be Greek again, was not allowed by the government in Athens.

They said the time was not right.

I felt betrayed.

How could my people obey the government when they were told to lower the Greek flag in case it offended the Turks?

Some called this 'treason!'

They were abandoned by the government in Athens and left alone, with the risk of Turkish revenge.

They suffered from lack of supplies.

The merchant ships would not leave my harbour for fear of capture.

My people went hungry and reached a point of great crisis.

They tried to solve it by creating their own government.

My people sure are enterprising, and they like to take charge of things. They may have lost their confidence, but never their hope.

Οι Γάλλοι με κατέλαβαν το 1915, κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου.

Πολλοί είπαν ότι αυτοί θα έδιναν λύση σε πολλά από τα προβλήματά μας.

«Τουλάχιστον δεν είναι οι Τούρκοι», είπαν μερικοί.

Πολλοί όμως άλλοι διαφώνησαν.

Δυστυχώς, οι κάτοικοί μου δεν ακούν πάντοτε ο ένας τον άλλον.

Είναι γνωστό ότι μερικές φορές είναι πολύ πεισματάρηδες.

Εκαναν μεγάλη υποδοχή στους Γάλλους.

Τους έριξαν στη γη φύλλα ελιάς και βασιλικού για να τους προϋπαντήσουν, και ο ιερέας τους ευλόγησε με το θυμιατήρι.

Φάνηκε ότι όλα θα πήγαιναν προς το καλύτερο. Οι Γάλλοι βελτίωσαν την παιδεία, έκτισαν το πρώτο νοσοκομείο, και εισήγαγαν σύστημα αποκομιδής των σκουπιδιών.

Κατά τη διάρκεια της γαλλικής κυριαρχίας, οι δικοί μου σε πολλές περιπτώσεις κατάφεραν να προξενήσουν φθορές στον τουρκικό στρατό.

Αλλά τιμωρήθηκαν γι' αυτό. Οι κανονιοβολισμοί δεν σταματούσαν καθόλου.

Το 1917 θυμάμαι πως όλοι τους, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, έτρεχαν να κρυφτούν στα βουνά, στα παρεκκλήσια, στα αγροτικά σπίτια και στις σπηλιές για να μην σκοτωθούν.

Φάνηκε τότε καθαρά ότι, ακριβώς όπως και με τους προηγούμενους κατακτητές μου, ούτε οι Γάλλοι δεν μου προσέφεραν αληθινή ελευθερία.

The French took possession of me, in 1915, during World War I.

Many said it was the solution to all our troubles.

“At least it's not the Turks,” said some.

Many others disagreed.

Unfortunately, my people do not always listen to each other.

They are sometimes known for being quite stubborn.

There was a great procession of welcome.

My people threw olive leaves and basil at their feet, and the priest blessed them with incense.

It seemed to work. The French improved education,

built the first hospital, and introduced a rubbish collection.

Under France, my people took the Turkish troops by surprise on a number of occasions. But they were punished. The bombing never seemed to stop.

In 1917 I remember every man, woman and child running to the mountains, chapels, farm houses and caves to avoid being killed.

It became clear that just like the other powers that had seized me, the French did not bring true freedom.

X|X|I|I

Οι άνθρωποί μου ανυπομονούσαν να ενωθούν με την Ελλάδα και κανείς δεν μπορούσε να τους κατηγορήσει γι' αυτό.

Αλλά, για ακόμα μια φορά, κάποιοι ξένοι πολιτικοί από πολύ μακριά, θα αποφάσιζαν για τη μοίρα μου.

Με μια συνθήκη που υπέγραψαν με τη Γαλλία, με παρέδωσαν στους Ιταλούς το 1921.

Λίγο αργότερα, το 1922 ήλθε η μεγάλη καταστροφή. Την ονόμασαν Μικρασιατική καταστροφή και ήταν το αποτέλεσμα του Ελληνοτουρκικού πολέμου.

Σχεδόν αμέσως πολλοί από τους κατοίκους μου

που ζούσαν στην Μικρά Ασία ζήτησαν καταφύγιο κοντά μου σαν πρόσφυγες, οικογένειες δίχως σπίτι,

χωρίς να έχουν κάπου να μείνουν.

Οι κάτοικοί μου δέχτηκαν τους συμπατριώτες τους και τους έδωσαν τρόφιμα και στέγη.

Πραγματικά ήταν πολύ δύσκολοι καιροί.

Και σαν να μην μας έφταναν όλα αυτά, ήρθε και ο μεγάλος σεισμός του 1926 να συνταράξει τα θεμέλιά μου.

Προσπάθησα απεγνωσμένα να προστατεύσω τους ανθρώπους μου, αν και κινδύνευα κι εγώ ακόμα να γίνω κομμάτια.

Ράγιζε η καρδιά μου που τους έβλεπα να υποφέρουν τόσο πολύ.

Ηθελα τόσο πολύ να μπορούσα να κάνω κάτι...

X|X|I|I

My people were anxious to be joined with Greece, and who could blame them?

Politicians with no connection to my land decided my fate once more.

Through a treaty with France I was given to the Italians in 1921.

Then in 1922 a great disaster struck. They called it the Anatolian disaster, a result of the Greco-Turkish war.

Almost instantly many of my people who had lived on the Turkish mainland fled to me as refugees without a home.

My people took them in and gave them food and shelter.

These were difficult times.

As if it was not hard enough, I was shaken to my very core by a great earthquake in 1926.

I tried desperately to protect my people, but I too was in danger of being torn apart.

It broke my heart to see them suffering so badly.

I wished desperately that there was something I could do.

X X I I I

Οι Ιταλοί έχτισαν μερικά θαυμάσια κτίρια που έχω μέχρι σήμερα – την Αγορά, το Δημαρχείο και το Κυβερνείο.

Αλλά όπως και τόσοι άλλοι, έτσι κι η Ιταλία ήθελε να μ' αλλάξει, δηλαδή να με μετατρέψει από ελληνικό σε ιταλικό νησί.

Αρχισαν και πάλι να μ' αποκαλούν «Καστέλλο-ρόσσο», ένα όνομα που είχα ν' ακούσω εδώ και σχεδόν τετρακόσια χρόνια.

Οι κάτοικοί μου έπρεπε να ζητάνε άδεια από τους Ιταλούς για να κάνουν τις βαφτίσεις, τους γάμους και τις κηδείες τους.

Τους έδωσαν ιταλικά διαβατήρια και τους είπαν ότι έπρεπε να μάθουν τα παιδιά τους ιταλικά.

Δεν σας είπα, όμως, ότι οι άνθρωποί μου είναι πεισματάρηδες;

Λοιπόν, από πείσμα συνέχισαν να μαθαίνουν στα παιδιά τους ελληνικά.

Οι Ιταλοί ονόμαζαν το νέο πολιτικό τους σύστημα «φασισμό».

Σήμαινε απόλυτο έλεγχο του κράτους σε όλα με πολλούς άδικους περιορισμούς.

Ηδη, οι δικοί μου είχαν κουραστεί να ζούνε συνέχεια κάτω από κανόνες που τους επέβαλαν άλλοι.

X X I I I

The Italians built some wonderful buildings which I like to this day – the Market, the Council Chambers and the Governor's headquarters.

But like so many others, Italy also wanted to change me; this time from being Greek to being Italian.

They were calling me 'Castellosso' again; a name I had not heard in almost four hundred years.

My people had to ask permission for baptisms, weddings and funeral services.

They were given Italian passports and told to teach their children Italian.

Did I say my people can be stubborn?

Well, they were, and they also kept teaching their children in Greek.

The Italians called their new way 'Fascism'. It meant control, and many unfair rules.

By now, my people were tired of living under other people's rules.

XXIV

Οι γυναίκες μου ήταν φημισμένες για τη ψυχική δύναμή τους και δεν φοβόντουσαν να τη δείξουν.

Την εποχή της ιταλικής κατοχής τα πράγματα χειροτέρευαν, με τις τιμές του αλευριού, της ζάχαρης, του καφέ, της βενζίνης και του λαδιού να αυξάνονται δραματικά.

Οι κάτοικοί μου ανησυχούσαν πολύ γι' αυτό, και μια μέρα του 1934 οργανώθηκε στο νησί μια μεγάλη διαδήλωση.

Αυτή τη φορά στη διαδήλωση πρωτοστάτησαν οι γυναίκες.

Κατέβηκαν από την εκκλησία στην πλατεία έξω από το Δημαρχείο, οπλισμένες με ξύλα και πέτρες και απαίτησαν την παραίτηση του Δημοτικού Συμβουλίου.

Φανταστείτε, θα μπορούσε να είναι η γιαγιά ή η προγιαγιά σας αυτή που κατέβαινε απαιτώντας δικαιοσύνη οπλισμένη με μια ξύλινη βέργα!

Ο ηρωισμός τους αποδείχτηκε ιδιαίτερα αποτελεσματικός και το Δημοτικό Συμβούλιο άλλαξε.

Η εξέγερσή τους ονομάστηκε «Μουζάχρες», μια αραβική λέξη που σημαίνει μαζική διαμαρτυρία.

XXIV

My women have always been known for their strength, and they are not afraid to show it.

Under the Italians things were getting worse – the price of flour, sugar, coffee, petrol and oil increased dramatically.

My people were very worried about this, and in 1934 the island erupted in protest.

But this time the protest was led by the women.

They descended from the church to the square outside the mayoral chambers armed with stones, demanding the resignation of the council.

Imagine, it could have been your grandmother or great grandmother armed with a stick demanding justice.

Their heroism proved victorious and the council was changed.

Their uprising was named the 'Mouzahres'; it is Arabic for mass-protest.

The interior of a traditional Kastellorizian home

Μερικές φορές νοιώθω σαν να είμαι ένα χαλίκι, που το παρασέρνει η παλίρροια μια από εδώ και μια από εκεί.

Το 1941, κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, προσπάθησαν να με καταλάβουν οι Βρετανοί. Αποβιβάστηκαν στον όρμο του Νίφτη με μερικές μόνο βάρκες με κουπιά. Απέτυχαν όμως οικτρά.

Το Σεπτέμβριο του 1943, η Ιταλία έχασε τον πόλεμο και παραδόθηκε.

Οι άνθρωποί μου όμως δεν πανηγύρισαν αφού ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος μαινόταν ακόμη. Ο κόσμος είχε τρελαθεί!

Η ζωή των κατοίκων μου γινόταν ακόμη χειρότερη μέσα στη φτώχεια και στην απομόνωση.

Δεν θα ξεχάσω ποτέ τον εφιάλτη ζωγραφισμένο στα αδυνατισμένα από την πείνα πρόσωπά τους.

Οι σύμμαχοι κατάφεραν τελικά να με καταλάβουν το 1943.

Οι δικοί μου ξεχύθηκαν στα δρομάκια και στο λιμάνι πανηγυρίζοντας μέσα σε μια θάλασσα από Ελληνικές σημαίες.

Αλλά, με την παρουσία των συμμάχων εδώ, έγινα

στόχος των Γερμανών.

Ο εφιάλτης του ανελέητου βομβαρδισμού των Γερμανικών αεροπλάνων μου άφησε βαθιές ουλές και ερείπια.

Ουλές που είναι ορατές μέχρι σήμερα, αφού τα περισσότερα από τα σπίτια μου παραμένουν γκρεμισμένα.

Ο πόλεμος αφήνει πάντα πίσω του ανοιχτές πληγές.

Sometimes I feel like a pebble, driven here and there by the changing tide.

The British tried to seize me, in 1941, during the Second World War. They landed at Niftis Point in just a few small rowboats. It was a failure.

Then in September 1943, Italy lost the war and surrendered.

It should have been a celebration, but a much bigger war still raged, and the world had gone mad.

My people's lives were worsening with poverty and isolation.

I will never forget the nightmare of their faces hollowed from hunger.

The Allies finally succeeded in taking control of me in 1943.

My people lined the alleyways and harbour waving and cheering, in a sea of Greek flags.

But the Allies only made me a target for German attack.

I was deeply scarred and damaged by the nightmare of continued bombings by German airplanes.

I am still scarred today, and most of my homes remain destroyed.

War has a lasting effect.

X|X|V|I

Παρουσίαζα εικόνα βιβλικής καταστροφής το 1943.

Δυστυχώς, ήρθαν και τα χειρότερα...

Οι κάτοικοί μου είχαν φύγει πρόσφυγες για την Κύπρο και την Παλαιστίνη.

Εμείνα μόνο μου, με λίγους Βρετανούς στρατιώτες και ναύτες.

Κι έπειτα, ξαφνικά, μια πολύ ζεστή καλοκαιρινή μέρα του Ιουλίου του 1944, μια μυστήρια πυρκαγιά ξέσπασε και άρχισε να με καίει.

Μια πυρκαγιά που έφθασε και σε ένα από τα σπίτια όπου υπήρχαν φυλαγμένα πυρομαχικά.

Τα σπίτια κατά μήκος της προκουμαίας πήραν φωτιά και η ατμόσφαιρα γέμισε με μαύρο καπνό.

Εχω πολύ νερό στο λιμάνι, αλλά δεν υπήρχε κανένας δικός μου άνθρωπος να το ρίξει στη φωτιά.

Και σαν να μην έφτανε αυτό, οι Βρετανοί στρατιώτες που ήταν τάχα εδώ για να με προστατεύουν, άρχισαν να λεηλατούν τα σπίτια των κατοίκων μου.

Λίγο αργότερα το 1945 ξέσπασε ακόμη μια περίεργη πυρκαγιά, αυτή τη φορά στο πλοίο «Εμπάιρ Πατρόλ», καθώς είχε ξεκινήσει από το λιμάνι του Πορτ Σάιντ και επέστρεφε για να φέρει πίσω στα σπίτια τους ένα μέρος από τους ανθρώπους μου.

Πνίγηκαν τότε τριάντα τρία άτομα, δεκατέσσερα από τα οποία παιδιά.

Η ακατανόητη αυτή καταστροφή ράγισε τις καρδιές όλων μας.

Πολλοί από αυτούς που επέστρεψαν δεν είχαν πια το κουράγιο να ξαναφτιάξουν τις ζωές τους από την αρχή κι έφυγαν για πάντα.

Πήγαν σε μεγαλύτερα νησιά που τους προσέφεραν πολύ περισσότερα από ό,τι θα μπορούσα να τους δώσω εγώ. Ειπώθηκε όμως ότι, παρότι μικρό, έμεινα για πάντα θεόρατο στο νου και στις καρδιές τους.

Ακόμη κι όταν βρίσκονται σε μεγαλύτερο νησί, είναι πάντα η θάλασσα κάπου κοντά να μας ενώνει.

X|X|V|I

I was a picture of destruction in 1943.

Sadly, worse was to come.

My people had been evacuated to Cyprus and Palestine.

I was alone, but for a few soldiers and sailors.

Then, in July 1944, a mysterious fire raged on a very hot summer's day.

It reached one of the houses where the ammunition was kept.

Homes along the waterfront were ablaze and the air was heavy with black smoke.

I have a harbour full of water, but there was no one to throw it on the fires.

If that was not enough the British who were meant to protect my people, were looting their houses.

Then another mysterious fire struck in 1945, this time on the ship 'Empire Patrol' as it left Port Said bringing some of my people home.

Thirty three were killed, fourteen of them just children.

This senseless destruction broke all our hearts.

Many who returned could not face rebuilding their lives yet again, and they left forever.

They went to bigger islands that gave them more than I could ever hope to give.

But it has been said that my smallness stays in their hearts and heads.

Even on the biggest island, we are still all at sea.

X|X|V|I|I

Επί τέλους το όνειρο τόσων γενιών έγινε πραγματικότητα το 1948, οπότε οι κάτοικοί μου ενώθηκαν με τη μητέρα Ελλάδα, κι αυτό σήμαινε ότι έγινα κι εγώ τώρα μέρος της Ελλάδας. Αν και κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, εγώ ήμουν πάντοτε ενωμένο μαζί της.

Ο αγώνας για την ένωση αυτή διήρκεσε περισσότερο από έναν αιώνα από τότε που η Ελλάδα έγινε ανεξάρτητο κράτος.

Ομως, η μεγάλη φτώχεια και η έλλειψη εύφορης γης είχε ήδη αναγκάσει τους ανθρώπους μου να φύγουν για να βρουν την τύχη τους σε ξένα μέρη.

Τα χρόνια που ήρθαν ήταν σκληρά και οι λίγοι που έμειναν πίσω υπέφεραν πολύ.

Αγωνίστηκαν να φτιάξουν τη ζωή τους στη σκληρή πετρώδη γη μου αλλά και την πάντοτε παρούσα

θάλασσα.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, μια γυναίκα ανέλαβε να υπενθυμίζει σε όλους ότι ήμουν μέρος της Ελλάδας, παρόλο που οι περισσότεροι από τους κατοίκους μου με είχαν εγκαταλείψει.

Υψωνε την ελληνική σημαία κάθε μέρα στο νησί της Ρω, θέτοντας τη ζωή της σε μεγάλο κίνδυνο.

Την ονόμασαν «η Κυρά της Ρω», και αναγνωρίστηκε ως σύγχρονη ηρωίδα της Ελλάδας για την ανδρεία της.

Κι ήταν αυτά τα άτομα που διαφύλαξαν τα εδάφη μου κατά τη διάρκεια των σκληρών και δύσκολων αυτών καιρών και που έδωσαν τη δυνατότητα σε πολλούς άλλους να μπορέσουν να επιστρέψουν μια μέρα.

X|X|V|I|I

You wouldn't believe it, but my people were finally united with Mother Greece in 1948, and that meant I was too.

Though beneath the waters, I have always been connected.

It took more than a century from the time Greece first became an independent state.

But intense poverty and my lack of fertile land meant my people had to leave for opportunities in foreign places.

There were many hard years where the few who stayed behind suffered greatly.

They carved out a life on my harsh stony land, and from the ever present sea.

During this time one woman made sure everyone knew that I belonged to Greece, even though most of my people had left.

She raised the Greek flag everyday on the island of Rho at great danger to herself.

She is called The Lady of Rho, and she has become a Greek heroine for her bravery.

It was those people, who kept my lands during these hard and lonely times, who made it possible for many to one day return.

X|X|V|I|I|I

Θυμάμαι στη δεκαετία του '70 όταν είδα τον πρώτο μου «τουρίστα».

Φυσικά είχα δει πολλούς που ταξίδευαν για να διασκεδάσουν και να με εξερευνήσουν.

Αλλά οι νέοι επισκέπτες ερχόντουσαν μόνο για να περπατήσουν γύρω από το λιμάνι μου και να κολυμπήσουν στα νερά μου.

Στην αρχή νόμιζα ότι ήταν τρελοί.

Σιγά, σιγά όμως άρχισα να συνειδητοποιώ μαζί με τους κατοίκους μου ότι οι ξένοι αυτοί με τα αστεία και παράξενα ρούχα έφεραν μαζί τους ένα νέο είδος εμπορίου που λεγόταν «τουρισμός».

Τη δεκαετία του '80 κτίστηκε και ένας διάδρομος προσγείωσης αεροπλάνων για να μπορούν οι τουρίστες να έρχονται ευκολότερα εδώ.

Εφθάναν άνθρωποι από όλα τα μέρη του κόσμου, Αυστραλία, Αμερική, Ιταλία, Γερμανία, Αγγλία, Αλβανία, Τουρκία, από παντού.

Κι άρχισα να βλέπω ανάμεσα τους όλο και συχνότερα παλιά γνώριμα πρόσωπα.

Γιατί πολλοί από αυτούς τους τουρίστες ήταν τα παιδιά μου που επέστρεφαν.

Κι άλλοι πολλοί, τα παιδιά αυτών που είχαν φύγει, γεννημένα σε μακρινά ξένα μέρη που έρχονταν για με γνωρίσουν για πρώτη φορά.

X|X|V|I|I|I

I remember in the 1970s when I saw my first 'tourist'.

Of course I had seen many who travelled for pleasure and discovery.

But these people were here just to walk around and swim in my harbour.

At first I thought them silly.

But it dawned on me, and my people, that these funnily dressed foreigners brought a new type of trade with them, called 'tourism'.

An airstrip was built on me in the 1980's to bring more of them here.

People arrived from Australia, America, Italy, Germany, England, Albania, Turkey, all over the world.

And I began to see more and more of the old faces.

Many of these tourists were my people, returning.

And many again were the children of my people, born in strange lands, coming to see me for the first time.

X|X|I|X

Οι άνθρωποί μου, που νόμισα ότι είχαν φύγει για πάντα, επέστρεφαν τώρα πίσω.

Πολλοί βρήκαν τις οικογενειακές τους κατοικίες, κατεστραμμένες κι ερειπωμένες, και τις ξαναέφτιαξαν με πανέμορφα χρώματα.

Ακόμα και οι εκκλησίες και τα δημόσια κτίριά μου ανακαινίστηκαν και έγιναν ωραία, φωτεινά, καινούρια, σαν και τότε που είχαν πρωτοφτιαχτεί.

Ο 21ος αιώνας έφερε την ελπίδα μιας νέας ευημερίας για τους κατοίκους μου.

Κατάλαβα ότι οι άνθρωποί μου πάντοτε θα φεύγουν για τον ένα ή τον άλλο λόγο.

Αλλά, στο μέλλον, θα επιστρέφουν και πάλι.

Και ότι για κάθε καλωσόρισμα υπάρχει και ένα αντίο.

Αλλά για κάθε αντίο, υπάρχει και η ελπίδα της θερμής επανένωσης.

Και η οδύσσειά μου, που ξεκινάει με την αναχώρηση και τον αποχωρισμό, τελειώνει με την επιστροφή και το ξαναντάμωμα.

Αυτό είναι το Καστελλόριζο, κι είμαι εγώ το Καστελλόριζο, όπως είμαι κι η Μεγίστη... και η οδύσσειά μου συνεχίζεται...

X|X|I|X

My people, who I thought had gone forever, were now coming back.

Many found their family homes, old stone ruins, and rebuilt them in beautiful colours.

Even my churches and public buildings were given bright new faces, like the ones they had when they were young.

The 21st century brought the hope of new prosperity for my people.

I realised that my people would always leave, for some reason or another.

But they would once again return.

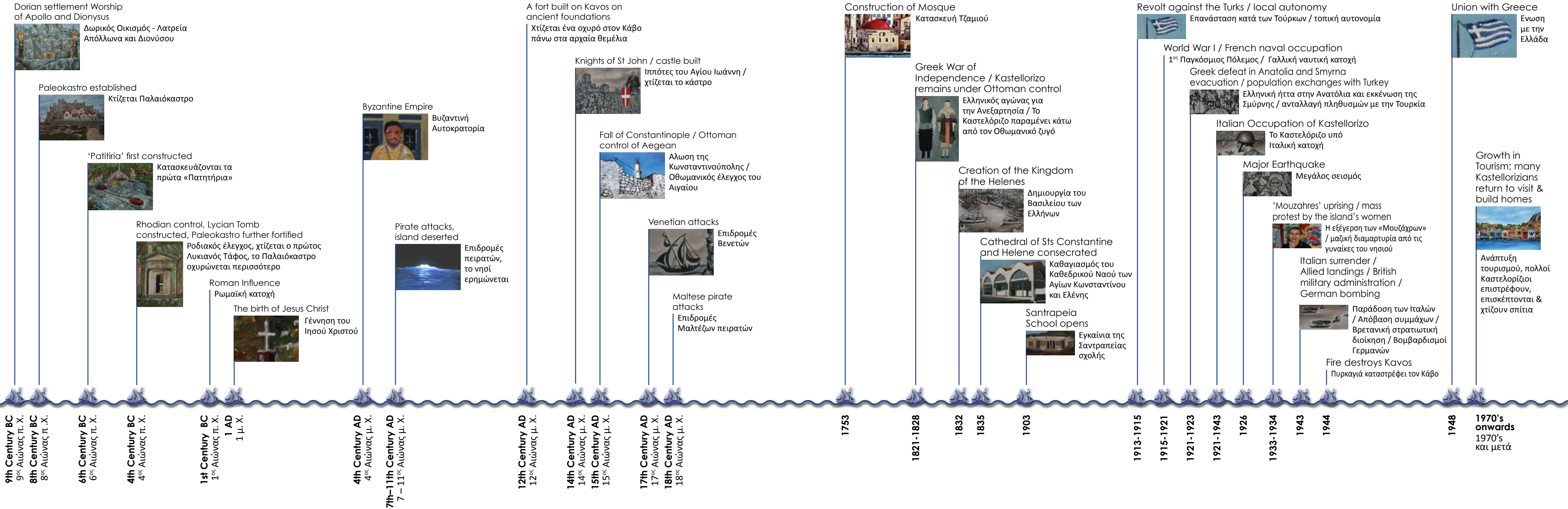
And for every welcome, there is a farewell.

But for every farewell, there is the hope of a heartfelt reunion.

My odyssey is one of leaving, and once again, returning.

That is Kastellorizo, and I am Kastellorizo, and Megisti too I am ... and my odyssey continues.

Dr Platon Alexiou has a Doctorate in the History of Art and Archaeology from Athens University, as well as a Bachelor of Arts with Honours in Art and Design and a Master of Arts in Interior and Stage Design from Leeds, England. He is a member of the Greek Art Society in Athens, a member of the International Art Critics AICA, Professor in Art and Design Technical University in Athens and author of six books and twenty one catalogues and articles concerning colour, art, design and theatre. Dr Alexiou has also exhibited his Art Works which include paintings and sculptures, including 14 solo and 20 group exhibitions at Museum Benaki, Museum Vorre, Goethe Institute, Athens Cultural Centre in Greece. He has also exhibited in England and Australia. Since Dr Alexiou's commissioning for the *Australian Friends of Kastellorizo Literature Project* for children he has developed a love of Kastellorizo and its history.

J Andrew Johnstone has written a number of plays including *The Tram to Bondi Beach* (a children's play with Libby Hathorn, published by Currency Press), *Doppelganger Doppleganger*, *Manifest* and *Asteroid Belt* (produced by the Queensland Theatre Company). He also writes novels, short stories, articles and poetry. Andrew has contributed to the writing of *Kastellorizo: Harbour / Limani Walking Guide* (written with Nicholas Pappas) and the *Kastellorizo Island Guide*, both published by the Australian Friends of Kastellorizo. Andrew's descendants come from the Greek island of Kythera, however, his wife Anne (nee Comino) is of Kastellorizian descent. Following a number of visits to the island, Andrew has developed a great passion for Kastellorizo, and its story.

Marilyn Tsolakis is an English and Literature Teacher and has worked in both the public and private sector for 30 years with her most recent role being Head of English at Methodist Ladies College in Perth, Western Australia. Marilyn has strong links to Kastellorizo as both her parents were born there and she has had a love affair with the island since first visiting in 1986. This book merges her passion for her love of literature and cultural heritage. Marilyn accepted the role of National Coordinator for *Australian Friends of Kastellorizo Ltd* in 2008 and has helped to develop the organisation into a dynamic one with several projects benefiting the youth of Kastellorizian descent. In co-writing this book, she has been able to fulfil one of AFK's goals of leaving a cultural legacy through the power of story.

Ο Δρ Πλάτων Αλεξίου έχει κάνει τη διδακτορική του διατριβή στην Ιστορία της Τέχνης και Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, έχοντας προηγουμένως ολοκληρώσει τις βασικές και μεταπτυχιακές του σπουδές στην Ανώτατη Σχολή Καλών και Εφαρμοσμένων Σπουδών στο Leeds της Αγγλίας (BA Hons & MA). Είναι μέλος του Εικαστικού Επιμελητηρίου Ελλάδος που εδρεύει στην Αθήνα, μέλος της Διεθνούς Ενωσης Κριτικών Τέχνης AICA, καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή Καλλιτεχνικών Σπουδών και Γραφικών Τεχνών Αθηνών και συγγραφέας έξι βιβλίων, είκοσι ενός καταλόγων και άρθρων που σχετίζονται με το χρώμα, τη τέχνη, το design και το θέατρο. Ο Δρ Αλεξίου έχει εκθέσει επίσης έργα ζωγραφικής και γλυπτικής σε 14 ατομικές και 20 ομαδικές εκθέσεις, στο Μουσείο Μπενάκη, στο Μουσείο Βορρέ, στο Ινστιτούτο Goethe, στο Πολιτιστικό Κέντρο της Αθήνας στην Ελλάδα κ.ά.. Έχει επίσης εκθέσει έργα του στην Αγγλία και Αυστραλία. Ο σύνδεσμος των Αυστραλών Φίλων του Καστελλορίζου του ανέθεσε την εικονογράφηση του παρόντος λογοτεχνικού έργου για παιδιά, εξαιτίας του οποίου ο Δρ Αλεξίου έχει αναπτύξει μια ιδιαίτερη αγάπη για το Καστελλόριζο και την ιστορία του.

Η Μαίριλυν Τσολάκη είναι καθηγήτρια φιλόλογος και έχει εργαστεί τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα για 30 έτη. Στα τελευταία χρόνια της καριέρας της, ως εκπαιδευτικός, ήταν Δευθύντρια του Τμήματος Αγγλικών στο Κολέγιο Θηλέων MLC του Περθ της Αυστραλίας. Η Μαίριλυν έχει στενούς δεσμούς με το Καστελλόριζο, αφού κι οι δύο της γονείς γεννήθηκαν εκεί. Η μεγάλη αγάπη της για το νησί γεννήθηκε το 1986, όταν το επισκέφθηκε για πρώτη φορά. Το βιβλίο αυτό είναι καρπός του πάθους της για τη λογοτεχνία και της αγάπης της για την πολιτισμική κληρονομιά της ιδιαίτερης πατρίδας της. Η Μαίριλυν δέχτηκε να αναλάβει το ρόλο του Εθνικού Συντονιστή του Συνδέσμου των Αυστραλών Φίλων του Καστελλορίζου (ΑΦΚ) το 2008 και έχει συμβάλει στην ανάπτυξη του οργανισμού με τη δημιουργία διαφόρων προγραμμάτων για νέους που κατάγονται από το Καστελλόριζο. Με το βιβλίο αυτό που έγραψε με τον Αντρίου Τζόνστοουν, εκπληρώνει έναν από τους βασικούς στόχους του ΑΦΚ που είναι η μεταλαμπάδευση της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού μέσα από τη δύναμη της αφήγησης.

Ο Τζ. Αντρίου Τζόνστοουν είναι θεατρικός συγγραφέας και ποιητής. Ανάμεσα στα έργα του περιλαμβάνονται το *Τραμ στην Παραλία Bondi* (ένα παιδικό θεατρικό έργο με τη Libby Hathorn, που εκδόθηκε από τον Εκδοτικό Οίκο Currency Press), το *Doppelganger Doppleganger* και το *Μανιφέστο και η Αστεροειδής Ζώνη* (μια παραγωγή της Θεατρικής Εταιρείας του Κουίνσλαντ της Αυστραλίας). Γράφει επίσης μυθιστορήματα, διηγήματα και άρθρα. Ο Αντρίου έχει συμβάλει στη συγγραφή του *Οδηγού περιήγησης στο λιμάνι του Καστελλορίζου* (που έγραψε ο Νικόλας Παπάς) και του *τουριστικού Οδηγού του Καστελλορίζου*, δύο Οδηγοί που εκδόθηκαν από τον σύνδεσμο των Αυστραλών Φίλων του Καστελλορίζου. Η οικογένεια του Αντρίου κατάγεται από το ελληνικό νησί των Κυθήρων, ενώ η σύζυγός του Άννα κατάγεται από το Καστελλόριζο. Μετά από πολλές επισκέψεις στο νησί, ο Αντρίου έχει αναπτύξει μια μεγάλη αγάπη για το Καστελλόριζο και την ιστορία του.